

Un fenomen aproape dispărut – transhumanța

Irinel Canureci

icanureci@yahoo.com

Primele descrieri autentice ale păstoritului practicat de către oierii din Transilvania sunt întâlnite în scrierile cancelarului Nicolae Bethlen care în anul 1662 preciza în memoriile sale, printre altele că aceștia „trăind slobozi, își mână turmele lor și ale nemeșilor unguri până în locurile băltoase din marginea Dunării”¹.

Mai târziu, în 1785, filozoful englez Bentham, după o scurtă vizită prin Țările Române, impresionat fiind de fenomenul pastoral îi scrie unui bun prieten din Anglia despre cele văzute recomandându-i, printre altele, să vină și să studieze mai îndeaproape această migrație a oierilor din Transilvania în Tara Românească².

Plecând de la aceste considerente și ținând cont că expansiunea oierilor în Țara Românească și Moldova a fost unul din factorii care au contribuit de-a lungul secolelor la întărirea conștiinței unității naționale a poporului român în vara anului 2004, împreună cu domnul Ștefan Enache, șeful secției de Etnografie a Muzeului Olteniei, plecând pe urmele acestui vechi fenomen pastoral ce reunește în ansamblul său câteva secole de istorie socială românească.

Impresionat fiind de complexitatea și importanța fenomenului amănunțit încercam să-mi imaginez destinația către care ne vom îndrepta și varietatea amănuntelor pe care le vom descoperi în cadrul cercetării noastre. Cred că această dorință nemărginită de a mă documenta cât mai mult, poate fi înțeleasă din perspectiva schimbărilor pe care transhumanța le-a favorizat: întreținerea legăturilor dintre românii aflați sub diferite stăpâniri, mișcările de populație angrenate de oieri în timpul deplasărilor periodice, circulația valorilor, omogenizarea limbii și a obiceiurilor, răspândirea producțiilor populare cu tot ceea ce au acestea mai de preț, iată numai câteva argumente care arată locul și rolul acestui fenomen în viața economico-socială a poporului român³.

Am ales ca destinație satul Vaideeni din județul Vâlcea situat pe platoul montan de la poalele Munților Căpățâanii, cu ramificație către Munții Parâng și Munții Făgărașului. Platoul așezării aflat la circa 400 m altitudine deasupra mării, urcă domol spre cote de circa 1800-2000 m (altitudine), iar peisajul părea desprins din scrierile lui Calistrat Hogaș, operă al cărei titlu era „Pe drumuri de munte”.

În acest loc mirific, parcă uitat de lume am întâlnit un cioban în vârstă de 52 de ani pe nume Damian Nechit zis „Titu”. De-a lungul existenței sale, ciobanul acesta și-a amplasat stâna în diferite locuri: Vaideeni, Voineasa, Brezoi, Munții Căpățâanii sau Munții Lotrului.

„În transhumanță plecau mai mult cei tineri”, spunea Damian Nechit și „așa am plecat și eu când aveam 19 ani”.

¹ Andrei Veress – *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească, până în 1821*, București, 1927, pag. 1.

² Pompiliu Voiculescu – Lemeny – „Magazin istoric”, anul III, nr. 7-8, pag.198.

³ C. Constantinescu – Mircești – *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII - XIX*, București, 1976, pag. 5-9.

Mi-a povestit că înainte de a pleca în transhumanță, după ce cobora cu oile de la munte, trebuia să aibă grijă ca acestea să fie scăldate mai întâi pentru a nu se îmbolnăvi de râie.

L-am întrebat pe nea Titu care este perioada în care obișnuia să plece și mi-a răspuns zâmbind: „după 1 octombrie al fiecărei toamne încercă măgarul și transhumanța începe. Iei brânză de burduf, unt, lapte de burduf și mălai în desagi, trei bețe pentru fiarele ceaunului de mămăligă și masa ciobănească de zi cu zi îți este asigurată”.

Anul 2004 a adus în viața lui nea Titu o mare schimbare, a plecat cu turma sa spre Cernavodă, în județul Constanța și și-a amplasat stâna pe locul fermelor fostului IAS Cernavodă. A cumpărat apoi 100 ha de pământ arabil împreună cu fratele său Ioan Nechit și cumnatul său Gheorghe Grătar, toți trei ciobani din Vaideeni. Transhumanța a încetat din acel moment pentru nea Titu, el și-a angajat 6 paznici, iar oile nu le-a mai mutat la munte, la Vaideeni.

Deși, la început a fost mai greu animalele s-au adaptat într-un final la condițiile climaterice din Dobrogea.

Împreună cu fratele și cumnatul său, nea Titu, deținea în 2004 un efectiv de circa 3000 de oi pe care le pășuna sistematic pe pământurile lăsate „pârloagă” pe locul fostului IAS Cernavodă.

În același timp, pe cele 100 de hectare aflate în proprietatea sa, nea Titu cultiva porumb, lucernă, ovăz, produse necesare întreținerii turmei. Laptele, brânza și lâna oilor le vindea greu pe piețele din Constanța și București. „Averea” lui nea Titu nu se oprea aici, pe lângă cele aproape 3000 de oi mai avea și câteva bovine dintre care 57 de tăurași erau de vânzare.

„Dacă mie și berbecuții n-ar fi cumpărați de către arabi am da faliment, spunea dezamăgit Damian Nechit”.

Nici măcar statutul de membru al „Asociației Crescătorilor de Animale” din Dobrogea nu-i fusese de mare ajutor, deoarece autoritățile ignorau total problemele reale ale acestei categorii sociale.

Îmi povestea toate aceste lucruri grave cu un ton trist și apăsător, dar din discuția cu acesta reieșea patima și pasiunea cu care își făcea meseria, ba chiar mi-a spus că dacă s-ar mai naște „a doua oară”, „tot cioban s-ar face”, indiferent de urmări. Mi-a povestit că a lăsat în urmă, la Vaideeni și alți ciobani nemulțumiți la fel ca și el de greutățile oieritului. Ar fi vrut să facă ceva să atragă atenția forurilor competente, dar ce puteau face oare?

Ascultându-l pe nea Titu, mă simțeam neputincios, aș fi vrut să fac ceva mai mult pentru domnia sa, dar singurul lucru care îmi venea în minte atunci era să scriu un articol prin care să fac cunoscute celor din jur problemele oierilor transhumanți din țara noastră.

Poate mulți se vor întreba de ce atâta interes pentru acest subiect problematic?!!

Nu poți rămâne insensibil la dramele unor oameni precum nea Titu care-ți povestesc cu lacrimi în ochi toate aceste trăiri lăuntrice specifice celor care practică transhumanța din moși strămoși. Știa atât de multe lucruri, spre exemplu, dacă o oaie „se umflă” nea Titu o vindeca simplu: „îi dau de sânge”, zicea el „îi frec nasul bine și-i creștez urechile pentru a sângera, iar dacă oaia linge sângele sigur își revine și se va dezumfla.”

Tot la fel știa că, „o oaie este coaptă adică umflată în zona coastelor, suferea probabil din cauza unei infecții interne. În acest caz se fierbe apă, i se dă o mână de sare pe gât, apoi se umflă. Se repetă procedeul timp de trei zile, iar în cea de-a treia zi i se înțepă oii coada și i se pune spânz sau cucurig, se bandajează locul și se așteaptă vindecarea oii”.

Împotriva râiei nea Titu folosea fiertura din rădăcini de „omeag” îmbăind animalele, de regulă vara, când temperatura permitea acest lucru, pentru a nu pune în pericol viața animalelor. Rădăcinile de „pământel” erau fierse și amestecate cu grăsime, rezultând o pastă vâscoasă folosită la însemnarea animalelor. Nea Titu face acest lucru și azi, ca și când nimic nu s-ar fi schimbat.

Pentru însemnarea animalelor din turmele sale el folosea ca semne distinctive „cârligul și pișcăturile”. „De șchiop” nea Titu le trata cu o soluție de piatră vânătă. Dacă o oaie avea „răsfalg la uger” el o vindeca prin metoda altoiului, tratând animalul bolnav cu o tulpină colectată din ugerul unei oi sănătoase.

Când pleca în transhumanță, nea Titu făcea o sfeștanie turmei pentru a o feri „de boli și de rele”. Drumul transhumanței era unul secret, nimeni nu știa unde stai noaptea cu turma, cât stai, unde pleci, erau lucruri știute numai de ciobani, spunea Damian Nechit. El avea un adevărat cult pentru obiceiul transhumanței.

Iată așadar doar câteva motive care m-au determinat să-mi îndrept atenția spre acest fenomen complex și să relatez doar câteva din problemele care în realitate sunt mult mai complexe azi pentru oierii transhumanței din țara noastră. Cercetătorii și oamenii de specialitate au datoria morală de a semnaliza aceste aspecte și de a trage semnalul de alarmă până nu va fi prea târziu. Pierderea sau dispariția acestor oameni ce reprezentau odinioară o categorie socială bine conturată va lua odată cu ea o parte din ceea ce înseamnă spirit mioritic.

Dacă oameni ca nea Titu dispar și nu vor avea urmași care să le calce pe urme, România va fi cu mult mai săracă decât dacă ar face acum efortul de a-i ajuta pe acești păstori ai sufletului și spiritului românesc, în momentele lor de răscruce.

Cred în capacitatea de adaptare la noile condiții sociale a oierilor noștri transhumanți și voi fi mereu alături de ei pentru a arăta generațiilor viitoare ce a însemnat această pendulare continuă între deal, munte și câmpie a spiritului poporului român și a civilizației noastre ce poartă pecetea „spațiului mioritic” așa cum spunea marele nostru poet și filozof, Lucian Blaga.

Bibliografie

1. Andrei Veress – *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească, până în 1821*, București, 1927, pag. 1-10.
2. Pompiliu Voiculescu – Lemeny – „Magazin istoric”, anul III, nr. 7-8, pag.198-199.
3. C. Constantinescu – Mircești – *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII - XIX*, București, 1976, pag. 5-9.

Summary

Here are just few reasons that made me focus on this complex phenomenon, and to relate just few of the issues, that in reality are more complex today for shepherds of transhumance from our country. Researchers and specialists have the moral obligation to report these aspects, and to draw up the alarm signal until it's not too late. The loss or disappearance of those people, that once represented a very well contoured social category, will take with it a part from what means transhumance spirit.

If people like uncle Titu disappear, and they will not have followers to follow their steps, Romania will be poorer, than if she will make now the effort to help these shepherds of the Romanian's spirit and soul, in their crucial moments.

I believe in the ability to adapt to the new social conditions of our transhumant shepherds and I will always be there for them to show to future generations what this continuous oscillation between hills, mountains and plains of the Romanian's people spirit has meant, and of our civilization bearing the seal „transhumant space” as our great poet and philosopher Lucian Blaga said.